

Henrik Harpestrengs Medicinske Urtehave i Sagnlandet

Birgit Green

Urtehaven blev startet i 2002 af Klaus Nicholson i det, der dengang hed Lejre Forsøgscenter, og som nu hedder Sagnlandet i Lejre.

Klaus havde fået et stykke jord stillet til rådighed af Forsøgscentret. Det daværende Roskilde Amt gav 15 000 kr til oprettelsen.

Der skulle der efterhånden etableres en have med de planter, som omtales af den berømte læge Henrik Harpestreng i hans 'Liber Herbarum' (Henrik Harpestrengs Urtebog). Harpestreng var læge og kannik i Roskilde i 1200-tallet.

Jordstykket var en gammel gedefold på ca. 600 kvadratmeter, sydøst for Videsøhus, lidt oppe ad en skråning og med hældning nedad mod nord.

I et lille lokalt skrift – "Nyt i Lejre" – inviterede Klavs i januar 2002 til et møde i Kisserup for naturmedicin-interesserede, som havde lyst til at være med til at etablere en have med ca. 100 forskellige planter fra middelalderen.

Senere var vi i Forsøgscentret for at se på jorden. HJÆLP! der røg halvdelen af mødedeltagerne fra. Det var også svært at se, hvordan det stykke brakmark kunne blive til en have.

Men i løbet af foråret blev det – halve - stykke af jorden pløjet og harvet. Der blev lagt stabilt grus på det, der skulle blive til gangene. De blev lagt i det zigzag mønster vi kender i dag - på grund af den skrånende grund. Senere blev der lagt sten om bedene for at holde jord og grus adskilt.

De to første sommer sloges vi med en masse ukrudt – især syre – som væltede op.

Der skulle jo også de "rigtige" planter i alle bedene, for vi forsøger at have de fleste af de planter, som Henrik Harpestreng omtaler. Nogle af dem gror ikke naturligt i Danmark.

Det tog de næste 2 – 3 år at få samlet, indplantet og sået dem alle. Klavs havde travlt med andre ting, så det endte med, at Birgit Green påtog sig at være kontaktperson for haven og har været det siden.

I 2004 fik vi hjælp af Karen Dahl fra Haveselskabet til at finde en god løsning til beplantning af de 10 store bede. Med en "fodpose" med ens planter omkring et træ/buske i midten af hvert bed og så de andre planter rundt langs kanten, kom der skik på det hele.

Planternes placering i de forskellige bede fungerede ikke efter Harpestrengs inddeling af planterne i kolde, varme, tørre og fugtige. Så det endte med, at vi anlagde bedene efter Linne's plantesystem, f. eks. bed 5, Korsblomstfamilien.

På et tidspunkt måtte vi også tænke på skilte, da det viste sig, at haven trak planteinteresserede til. Der fik vi et fint samarbejde med Botanisk have, som fremstillede alle de skilte til os, som vi havde brug for + skilte til Farvehaven og Landbohaverne. Til en fin pris for øvrigt. **Desværre tålte skiltene ikke stærkt solskin. De falmer – også i Botanisk Have. Så vi måtte opfriske dem og lakere solsikert.**

Der blev også lavet en oversigt over de forskellige planter i hvert bed, som blev lagt ind i en plan over hele haven. Med de danske, latinske, engelske og tyske navne. De blev lamineret og ligger nu i en lille boks ved indgangslågen til haven og kan tages med rundt. På bagsiden står en omtale af Henrik Harpestreng og lidt om planterne.

Der er lavet foldere, som omtaler planterne for hvert bed. De er lamineret og sat i hvert bed i de "fuglehuse", som ses på billedet i bedene.

Haven passes af Havelauget, som alle er frivillige Venner af Sagnlandet og af skiftende antal.

Harpestrengs Have besøges af mange, især af dem der har egen have, men også af planteglade folk, der bare har et par altankasser eller krukker, og som synes at det er hyggeligt at sammenligne timianer eller nulre salvieblade. Der er heldigvis stort set ingen besøgende, der tager stiklinger, bare et blad hist og her.

Der samles frø af mange af planterne. De skal bruges til gensåning, men overskuddet lægges i små frøposer i 'fuglekassen' ved indgangslågen. Så kan alle tage dem, så længe der er nogen.

Fra Harpestrengs Have leveres urter til Vikingernes og Jernalderens madlavning og til Venneforeningens årsfest. Det er især til gryderetter, kryddersmør og krydret ost og til te.

Henrik Harpestreng var læge, og han brugte urterne til medicinske formål efter den viden, man havde dengang. Mange af dem bruges stadig i urte-te og til cremer mm og også homøopatisk. Der er bøger og TV programmer om deres anvendelse, men Havelauget giver ingen råd om dem.

Der kommer også mange eksperter, som gennem årene har bistået med at rette f. eks navngivningsfejl eller skaffet mere autentiske planter.

Haven er omgivet af et hegn, flettet af forskellige slags grene. Det giver lidt læ og beskytter mod Sagnlandets geder og får, som gerne vil smage på de krydrede vækster. Vedligeholdelse af hegnet er en lige så konstant opgave som lugningen.

Alt afklip og ukrudt lægges til kompostering oppe i skyggen bagest i Haven. Der findes tre års-bokse, som passes og omstikkes, til alle frø er spiret af, og komposten igen kan spredes i bedene.

Vi bruger ingen gødning og ingen sprøjtning, men mange hænder og knæs arbejde og egen kompost. Grusgangene holdes ukrudtsfri med skuffejern.

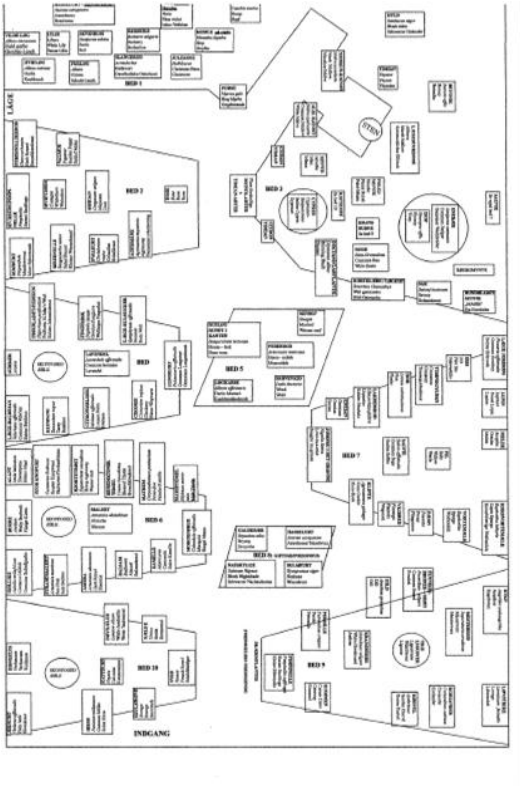
Efter mere end 10 år er ukrudtstrykket begrænset, og meget af arbejdet består i at sikre, at alle planter er i god form, ikke spreder sig for meget, men kommer igen og igen de rigtige steder.

Vi forsøger at sikre, at planter ikke spreder sig uden for Haven til andre dele af Sagnlandet.

SE OGSÅ HELLE-MAJKENS FINE HJEMMESIDE - der er mange billeder og mere information. www.harpestrengshave.dk

Foto fra 10. maj 2014

*

BED 1: Buske + div. Plantefamilier

Berberis (*Berberis vulgaris*)

Pors (*Myrica gale*)
Hasselurt (*Asarum europaeum*)
Humle (*Humulus lupulus*)
Hvidløg (*Allium sativum*)
Julerose (*Helleborus niger*)
Madonnalilje (*Lilium candidum*)
Purløg (*Allium schoenoprasum*)
Ramsløg (*Allium ursinum*)
Slangerod (*Aristolochia Clematitis*)
Viol (*Viola*)

Bed 2: Hvidtjørn, Rose og valmuefamilien

Hvidtjørn (*Crataegus*)

Agermåne (*Agrimonia eupatoria*)
Blodstillende Bibernelle (*Sanguisorba minor*)
Feber-nellikerod (*Geum urbanum*)
Knoldet mjørdurt (*Fillipendula vulgaris*)
Kvæsurts (*Sanguisorba officinalis*)
Merian (*Oreganum vulgare*)
Mjørdurt (*Fillipendula ulmaria*)
Apotekerrose (*Rosa gallica*)
Svaleurt (*Chelidonium majus*)
Valmue (*Papaver somniferum*)
Vinterportulak (*Claytonia perfoliata*)

Bed 3: Cypres, Enebær, Hyl

Katost, rude og læbeblomst faml.
Cypres (*Cypressus sempervirens*)
Enebær (*Juniperus communis*)
Hyl (*Sambucus nigra*)
Betonie (*Stachys officinalis*)
Citrontimian (*Thymus citriodorus*)
Diktam/Gasplante (*Dictamnus*)
Isop (*Hyssopus officinalis*)
Katost (*Malva sylvestris*)

Katost (*Malva moschata*)
Kransburre (*Marubium vulgare*)
Læge-stokrose (*Althaea officinalis*)
Løgurt/Ædelkortelæbe (*Teucrium chamaedrys*)
Mynte (*Menta*) flere arter
Polajmynte (*Mentha pulegium*)
Rude (*Ruta gravolens*)
Sar/Bønneurt (*Satureja hortensis*)
Have Timian (*Thymus vulgaris*)
Rundbladet mynte (*Menta rundifolia*)
"Marie"

Bed 4: IKKE Harpestreng planter

Skovfoged æble

Surbær (*Aronia*)
Benediktiner-tidsel (*Cnicus benedictus*)
Cikorie (*Cichorium intybus*)
Citronmelisse (*Melissa officinalis*)
Fingerbøl (*Digitalis purpurea*)
Hjertespan (*Leonurus cardiac*)
Lavendel (*Lavandula officinalis*)
Lægebaldrian (*Valeriana officinalis*)
Maria-tidsel (*Silybum marianum*)
Perikon (*Hypericum perforatum*)
Rejnfan (*Tanacetum vulgare*)
Lungeurt (*Pulmonaria officinalis*)
Læge-kulsukker (*Symphytum officinalis*)

Bed 5: Korsblomst + stenurt familier

Vajd (*Isatis tinctoria*)
Husløg (*Sempervivum tectorum*)
Løggarse (*Allaria officinalis*)
Peberrod (*Armoracia rusticana*)
Sennep (*Sinapsis*)

Bed 6: Kurveblomstfamilien

Skovfoged æble

Alant (*Inula helenium*)
Ambra (*Artemisia abrotanum*)
Balsam (*Chrysanthemum balsamita*)
Burre (*Arctium lappa*)
Havemalurt (*Artemisia absinthium*)
Hjortetrøst (*Eupatorium cannabinum*)
Kamille (*Matricaria chamomilla*)
Matrem (*Chrysanthemum parthenium*)
Morgenfrue (*Calendula officinalis*)
Røllike (*Achillea millefolium*)
Romersk kamille (*Chamaemelum nobile*)
Knopurt (*Centaurea scabiosa*)
Strand-malurt (*Artemisia maritima*)

Bed 7: Flere plantefamilier

Pil (*Salix alba*)

Gul Enzian (*Gentiana lutea*)
Hør (*Linum usitatissimum*)
Iris (*Iris germanica*)
Jomfru i det grønne (*Nigella sativa*)
Klinter (*Agrostemma githago*)
Korsvortemælk (*Euphorbia lathyris*)
Lakrids (*Glycyrrhiza glabra*)
Læge-jordrøg (*Fumaria officinalis*)
Gul Lupin (*Lupinus luteus*)
Mælde (*Atriplex*)
Pæon (*Paeonia*)
Salvie (*Salvia officinalis*)
Tusindgylden (*Centaureum*)
Dunet vejbred (*Plantago media*)
Glat vejbred (*Plantago major*)
Lancetbladet vejbred
(*Plantago lanceolata*)
Vejbred – rød (*Plantago*)
Vortemælk (*Euphorbia*)

Bed 8: GIFTIGE PLANTER

Hasselurt rundt i kanten, se bed 1
Bulmeurt (*Hyscyamus niger*)
Enbo Galdebær (*Bryonia alba*)
Sort Natskygge (*Solanum nigrum*)

Bed 9: Skærmpantefamilien

Liguster (*Ligustrum*)

Bynke (*Artemisia vulgaris*)
Dild (*Anethum graveolens*)
Fennikel (*Foeniculum vulgare*)
Kommen (*Carum carvi*)
Koriander (*Corandrum sativum*)
Kransburre (*Marubium vulgare*)
Kvan (*Angelika archangelica*)
Kørvel (*Anthriscus cerefolium*)
Løvestikke (*Levisticum officinalis*)
Mesterrod (*Imperatoria ostruthium*)
Persille (*Petroselinum crispum*)
Pimpinelle (*Pimpinella saxifraga*)
Sødskaerm/Spansk kørvel (*Myrrhis odorata*)
Rød kvan (*Gigas*)
Rød kvan (*Vickars mead*)

Bed 10: Flere plante familier

Skovfoged æble

Katteurt (*Nepeta*)
Jernurt (*Verbena officinalis*)
Hirse (*Panicum miliaceum*)
Filtbladet kongelys (*Verbascum thapsus*)
Mørk kongelys (*Verbascum nigrum*)
Hjulkrone (*Borago officinalis*)
Nælde (*Urtica*)
Døvnælde (*Lamium album*)
Havesyre (*Rumex rugosus*)

Tilvirkning af medicin i middelalderen

Blomster, blade, stilke og rødder blev anvendt.

Enten friske eller tørrede.

Den friske eller tørrede plante (benævnes herefter som urten) kunne anvendes som følger.

AFKOG:

Urten blev overhældt med kogende vand, siet og indtaget som drik/te.

UDTRÆK:

Urten blev opløst i vand, mælk, øl, vin eller eddike og indtaget som saft.

SALVE:

Urten blev rørt op med olie, fedt o.l. og lagt på såret/hævelsen.

PLASTER:

Urten blev rørt op med æggehvite og smurt på såret/hævelsen.

GRØD:

Urten blev kogt ind med vand eller mælk og lagt på som omslag.

RØGNING:

Urten blev antændt, og det dårlige sted blev holdt ind i/over røgen.

I øvrigt henvises til vores hjemmeside

www.harpestrengshave.dk